

- Äldsta delen
- Första tillbyggnaden
- Andra tillbyggnaden
- Tredje tillbyggnaden

- A - Igenmurad ingång
- B - Skottglugg
- C - Fundament till kolonn
- D - Två faser snitt över delar av Österskärs villaområde.

BISKOPSTUNA

Pedagogisk handledning

HITTA
HIT

Obs!

Biskopstuna hålls låst. Nyckel finns att låna kostnadsfritt på Åkersberga bibliotek, Information Österåker och på Österåkers Hembygds- och fornminnesförening.
tel. 08-540 679 80.

STOCKHOLMS
LÄNS
MUSEUM

BISKOPSTUNA

Pedagogisk handledning

Philip Bergström
med bidrag från Jennifer Shutzberg
Stockholms läns museum

INNEHÅLL

Om handledningen.....	7
Varför kulturarvspedagogik?.....	9
Vad är en borg?.....	10
Vad är en ruin?.....	11
Biskopstuna.....	12
Kastalen, kalksten och kolonner.....	14
I storpolitisk hetluft.....	16
Trollkullen.....	17
Hitta hit.....	18
Att tänka på innan besöket	19
Att göra under besöket	20
Att göra efter besöket.....	21
Liten ordlista.....	22
Läs mer.....	23

"På Kungsängen
vid Tuna gård,
Österåkers socken,
där finns en kulle..."

Om handledningen

Här kan du som lärare, pedagog, entusiast eller allmänintresserad hitta information om Biskopstuna. Här ges tips och konkreta exempel på hur man kan arbeta med historien genom att utgå från de lämningar som utgör en del av vår samtid på platsen.

Handledningen kan användas inför, under och efter ett besök vid Biskopstuna. Innehållet kan med fördel också appliceras på andra liknande platser och förhoppningsvis utgöra en grund för vidare arbete med kulturhistoriska miljöer.

Handledningen finns tillgänglig för nedladdning på hemsidorna för Stockholms läns museum och Österåkers kommun:
www.stockholmslansmuseum.se | www.osteraker.se

“Syftet är att ge elever
redskap för att förstå
och problematisera bilden
av historien...”

Varför kulturarvspedagogik?

Lite förenklat kan man säga att kulturmiljön är de spår som människor har lämnat efter sig i landskapet.

Det kan röra sig om exempelvis en byggnad, ett gravfält, ett odlingsområde eller ett bostadsområde. Kulturmiljön är en del av kulturarvet. När vi pratar om kulturarvet så avser det mänskliga uttryck, både materiella och immateriella, som på olika sätt förs vidare från generation till generation. Dels i form av konst, litteratur och föremål, dels som berättelser, traditioner och musik mm.

Eftersom människors samhällen och värderingar ständigt ändras så är inte synen på vad kulturarv är statisk utan även den förändras. Miljonprogramprojektet är ett exempel på detta. Under sin samtid framförde många debattörer och kulturarbetare att områdena var monotona och problemtyngda. En del ansåg till och med att de behövde rivas. Idag har synen på miljonprogrammet delvis ändrats och från flera håll menar man att dessa områden istället utgör en viktig del av vår nutidshistoria. Miljonprogramsområdena ses nu som en del av kulturarvet, vilket tidigare inte skulle ha kommit på tal. Via kulturarvet skapar människor gemensamma historiska berättelser som med tiden också förändras, utvecklas eller faller i glömska.

På Stockholms läns museum arbetar vi med kulturarvspedagogik. Syftet är att ge elever redskap att förstå och problematisera bilden av historien. Detta görs genom att besöka en kulturhistorisk plats som exempelvis en fornlämning. Att få se och uppleva en plats där historiska och/eller aktuella händelser har ägt rum hjälper eleverna att konkretisera abstrakta begrepp som exempelvis tid.

Kulturarvspedagogik är ett bra komplement till klassrummets inlärningsmiljö. Eleverna får möjlighet att använda sig av flera sinnen i lärandeprocessen. Kroppen är i rörelse, synen skärps och lukter förnimms. Alla intryck bidrar till att skapa

en upplevelse kring besöket. Kulturarvspedagogiken fungerar därför bra för att möta elevers olika inlärningsstilar och behov.

Under ett besök är det många ämnen som berörs. Vi pratar inte bara om vad man åt eller hade på sig förr i tiden. Existentiella frågor om livet, döden och kärlek väcks som sätter igång elevernas fantasi och nyfikenhet.

I läroplanen för historia finns följande mål:

”Genom undervisningen i ämnet historia ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

- *Använda historiska referensramar som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer.*
- *Kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap.*
- *Reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv”.*

Ovanstående mål kan uppnås med hjälp av kulturarvspedagogik. Genom att utgå ifrån det som finns här och nu och sedan ta reda på vad arkeologer och historiker vet, får eleven ett sammanhang och en förståelse kring historieskapandet. Då blir det lättare för eleven att förstå och reflektera över sin egen roll i världen. Den här typen av resonemang öppnar också upp för frågor om normer och värderingar.

I det pedagogiska upplägget finns även utrymme för eleverna att fundera och fantisera vilket leder till att nyfikenheten behålls även efter besöket. Detta ger en ingång till att arbeta vidare i klassrummet utifrån elevernas egna frågeställningar. På Stockholms läns museums webbplats finns det mer information om museets pedagogiska verksamhet.

Björkö, utsikt från borg. Foto: Alf Nordström.

Vad är en borg?

Ordet borg betyder ungefär 'befäst plats' och återkommer i olika variationer på flera språk.

Jämför till exempel med tyskans "burg" eller engelskans "borough". Idag kan betydelsen variera från att vara benämningen på en hel stad till en specifik byggnad. I italienskan använder man ordet "borgo" och i franskan "bourg." Dessa ord kan vara besläktat med det grekiska ordet "pyrgos" som betyder fästningstorn. På forniriska finns ordet "bri" som betyder berg, en annan släkting till ordet. Det vi idag kallar fornborgar är oftast befästa delar av just berg. Dessa platser är dock betydligt äldre än Biskopstuna.

I vissa fall handlar det om inhägnade bergstoppar med låga murliknande vallar från bronsåldern (ca

1800 – 500 f. Kr.). De flesta av de så kallade fornborgarna i Sverige tycks vara från vad som kallas folkvandringstid (ca 400-550 e. Kr.). Forskarna är inte helt säkra på att det handlar om direkta borgar i den meningen vi tillskriver ordet idag. När arkeologer undersöker dessa platser hittar de spår ifrån både hantverk och rituell verksamhet såväl som avfall av mer vardaglig karaktär men ibland också spår av strid.

Från medeltiden brukar man dela in borgarna i kungliga, privata och kyrkliga borgar där Biskopstuna kan sägas höra till den sista kategorin. Fram till 1500-talet var borgarna både en plats för försvar och boende. Borgen hade en viktig social funktion, inte bara en plats för representation och förhandling utan även för fest.

Mörby ruin. Foto: Stockholms läns museum.

Vad är en ruin?

Ordet ruin kommer från latinets ruina vilket betyder ras eller förstörelse och finns också i ord som ruinerad.

Ruin används som ett samlingsord för en lämning efter en borg, kyrka, befästning, industri eller annan byggnad som övergivits och förfallit. Enligt kulturminneslagen (KML) ses en ruin som en skyddad fornlämning om den

- kännetecknar äldre tiders bruk,
- är varaktigt övergiven,
- har tillkommit före år 1850.

Det behöver dock inte handla om större byggnader i sten för att klassas som en ruin. Det finns även ruiner efter tex. torp, fäbodrar och smedjor.

Ruiner är en klassisk fornlämningstyp. De kittlar vår fantasi och har haft olika betydelser för människor i olika tider. Under Sveriges stormaktstid började man göra inventeringar av rikets ruiner och fornlämningar. Under 1700- och 1800-talen blev ruinen en symbol för det förflutna och varje engelsk trädgård av rang skulle ha sin egen ruin som förde tankarna till den klassiska antiken och minnen om en svunnen storhetstid.

Flera medeltida kyrkor är minst lika gamla som många ruiner. Österåkers kyrka till exempel, med de äldsta delarna uppförda i slutet av 1200-talet, är minst lika gammal som Biskopstuna men används fortfarande. Kyrkorna används fortfarande och klassas oftast inte som fornlämningar eftersom de inte är varaktigt övergivna.

Biskopstuna

Vid Tunafjärden i Österåker ligger ruinen av en medeltida borg. En plats med en lång historia som rymmer många berättelser.

Första gången Tuna nämns i skriftliga källor är i juli år 1298. I ett brev skriver ärkebiskopen Nils Allesson om "Tuna i Akir". Tuna var då en av fyra gårdar i Uppland som uppsamlade så kallat biskopstionde, en andel av den skatt som togs från jordbruksproduktionen och betalades till kyrkan. Till Tuna drevs den in från hela södra Roslagen.

Sjelva namnet Tuna betyder ungefär 'inhägnat område'. Ortnamnsforskare, historiker och arkeologer är överens om att platser med detta namn ofta har ett mycket gammalt ursprung. Tunanamen kan också indikera centrala och viktiga platser som har haft en speciell betydelse redan under järnåldern.

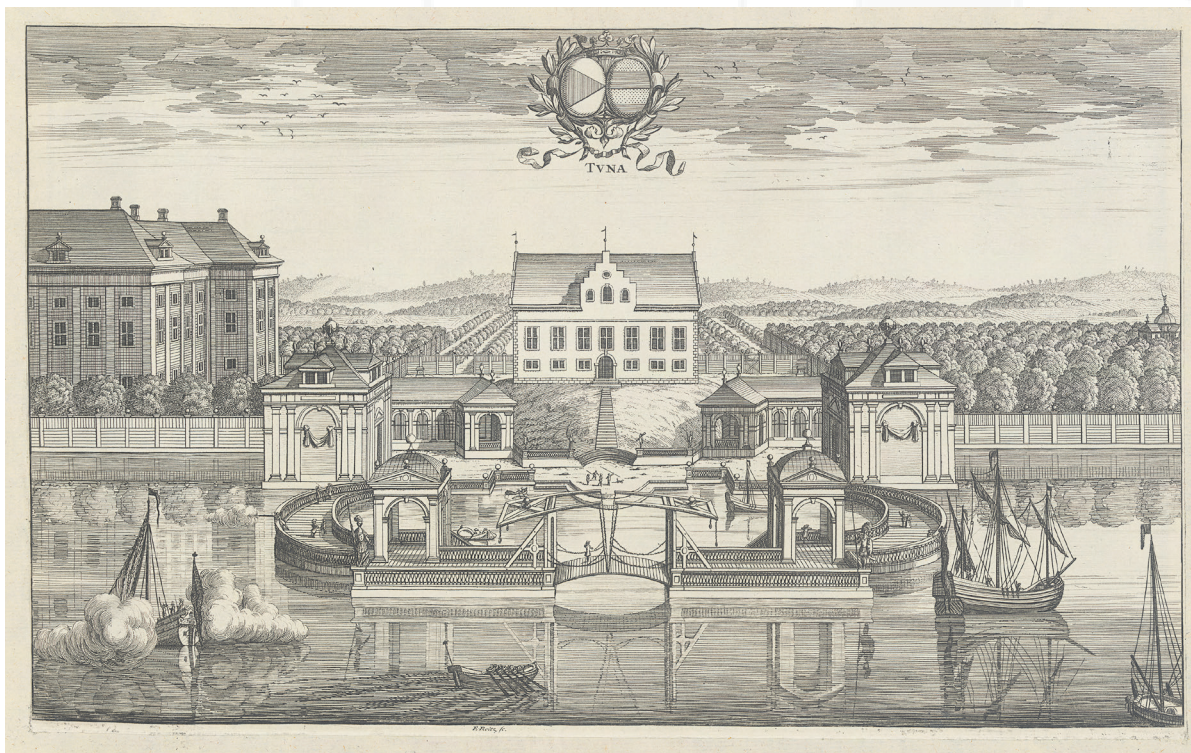
Enstaka fornlämningar i områdets närhet tyder på förhistoriska aktiviteter. Själva platsen där borgruinen ligger, låg dock sannolikt under vatten långt fram i tiden. Om Tuna ursprungligen varit en större gård eller viktig plats redan under järnåldern får den troligen sökas högre upp i landskapet.

Tuna låg under medeltid vid mynningen av en vattenled till de inre delarna av Uppland som idag kallas för Långhundraleden. Den trafikerades ännu på 1900-talet via Åkers kanal. Under borgens

storhetstid var leden betydligt bredare och gick också längre upp i landet. Vattenlederna utgjorde länge de viktigaste kommunikationsvägarna eftersom det var lättare att färdas på vatten än på land.

Under medeltiden uppfördes flera bevakningsborgar längs med vattenlederna mot Uppsala. Biskopstuna var en av dessa. Under 1200-talets mitt ökade borgbyggandet, främst på kungligt initiativ. En anledning var att rikets förvaltning då totalt omvandlades. Borgarna kom att fungera som kontrollpunkter längs farleder. Vattenvägar från Mälaren bevakades av borgarna på Biskops-Arnö och Almare-Stäket. Tuna, senare också kallat Biskopstuna, var under medeltiden en av ärkebiskoparnas viktigaste platser i södra Uppland. Ärkebiskoparna hörde under perioden till de mäktigaste i samhället. Kyrkan hade välfungerande institutioner och stor makt, också inom politiken medan kungamakten var relativt svag.

Borgruinen har undersökts flera gånger av arkeologer. De rester som finns kvar har restaurerats och efter undersökningar i slutet på 1960-talet försågs murresterna med det skyddstak som nu täcker byggnaden. Ursprungligen var borgen betydligt högre och täckt av ett tegeltak. Undersökningarna visade att borgen byggts i etapper och sannolikt har den också haft varierande funktion i olika tider.

Övre bild: Erik Dahlbergs avbildning av Tuna gård. Byggnaden med kupoltak i höger bildkant tros föreställa Biskopstuna.

Nedre bild, höger: Biskopstuna i Österåker. Idag är den täckt av ett skyddstak men ursprungligen var den betydligt högre med ett tak av tegel.

Nedre bild vänster: Biskopstunas interiör mot N under undersökningarna 1969. Foto: Alf Nordström

Kastal, kalksten och kolonner

Borgbygget i Tuna går att dela in i fyra delar med tre tillbyggnadsfaser (se till höger). Kastalen byggdes först (1). Det var ett tornhus byggt i tegel och gråsten med nedgrävd bottenvåning och minst en övervåning. Det är det största rummet i ruinen. När kastalen uppfördes är inte klarlagt och den är svår att datera. Det är inte orimligt att en första fas i byggandet inleddes redan under sent 1200-tal.

Historiska källor anger att Olof Björnsson ska ha byggt "stenhus" på platsen. Sannolikt byggdes borgen mellan år 1315-1332 då han var ärkebiskop. Under Olofs tid som ärkebiskop byggdes också det som idag närmast liknar en hall (3) in till det stora rummet och den lilla utbyggnaden på utsidan av kastalen (5). Utbyggnaden har tolkats som rester av en privet från övervåningen. Ordet kommer från latinets *privatus* vilket betyder enskild. En privet var en tidig form av inbyggt dass.

I kalkstenen i ruinen finns inristade stenhuggarmärken. Det är signaturer från de hantverkare som arbetade med stenen.

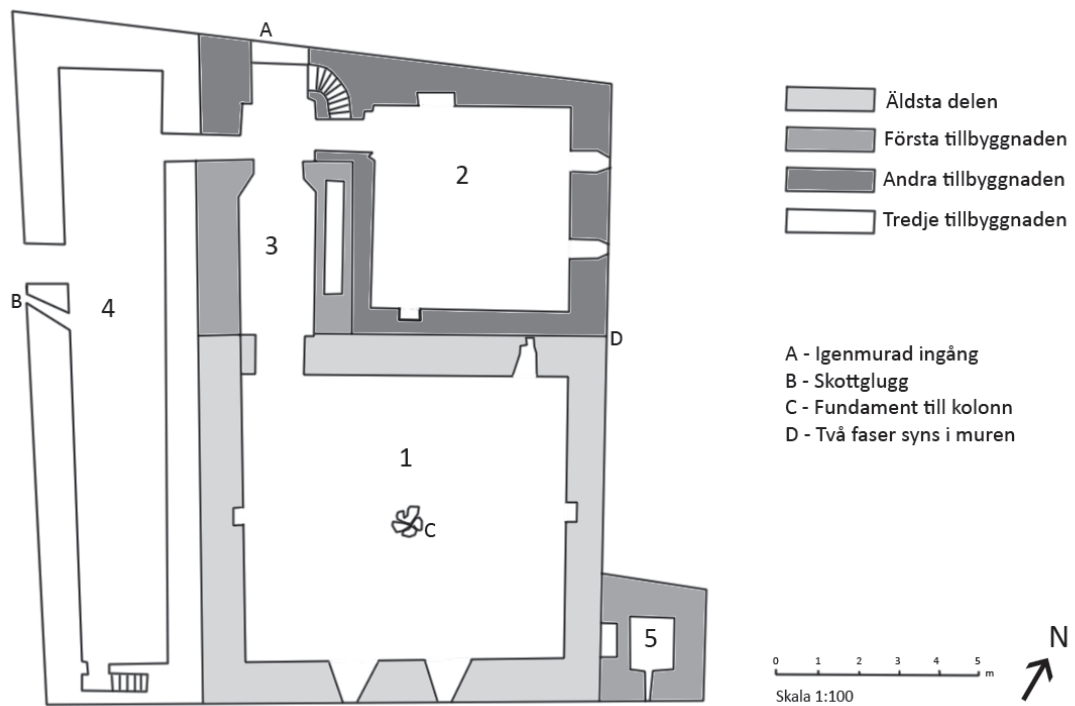
Tillbyggnaderna i nästa fas har direkta motsvarigheter i borgbyggnaden på Biskops-Arnö i Häbo kommun. Historiska källor beskriver hur ärkebiskop Jöns Gereksson lätit göra tillbyggnader på båda dessa borgar. Biskopstuna utvidgades då till en rektangulär form och ett nytt rum byggs (2).

Bottenvåningens tak fick nu fina kryssvalv som bars upp av en kolonn i kalksten (C). Den andra

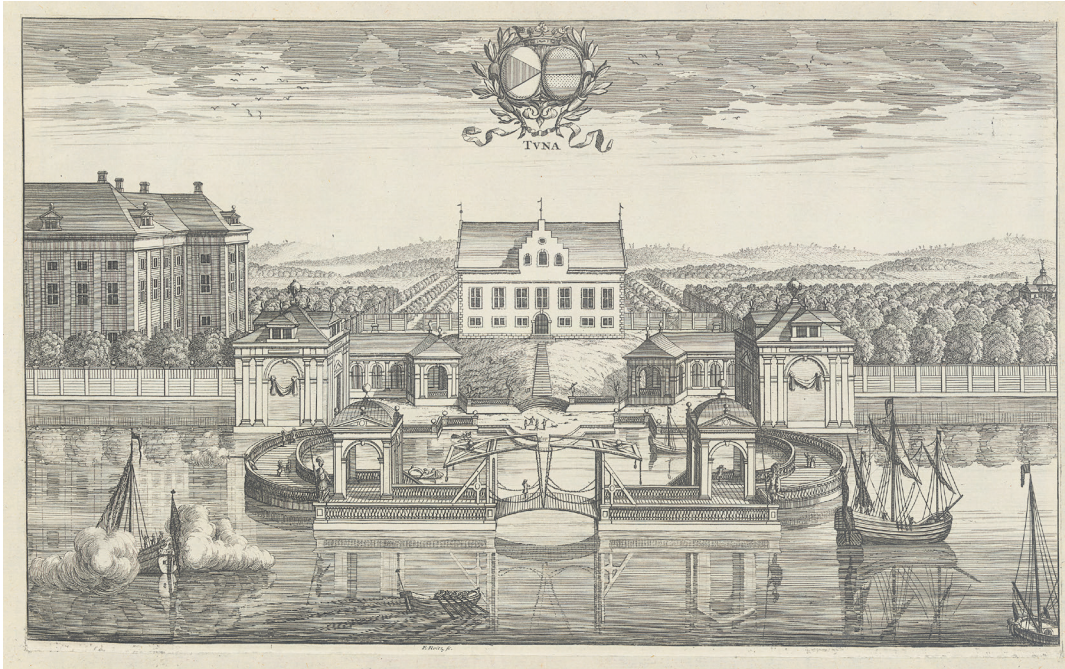
våningen bör ha haft ett liknande utseende eftersom ytterligare en kolonn har påträffats. Denna fas bör ha byggts mellan åren 1408-1421 då Jöns Gereksson var ärkebiskop.

Borgens roll som befästning tycks ha förstärkts i tredje byggnadsfasen. Då byggdes en förstuga (4) där ingången, som fortfarande används, skyddades av en skottglugg (B) och den gamla ingången murades igen (A). Det var också under den här fasen som den vallgrav som omger borgen grävdes. Dessa tillbyggnader kan ha sitt ursprung i unionsstriderna efter år 1434.

Runt borgen fanns en mängd byggnader i trä, som ladugårdar, magasin för spannmål och andra varor som bönderna levererade i skatt. Förläggningslokaler för soldater och andra av borgens folk bör också ha funnits. En georadarundersökning gjordes intill borgen år 2014. Elektromagnetiska signaler skickas ned i jordlagren från ett instrument och studsar tillbaka med information om eventuella konstruktioner under markytan. Undersökningen visade att det döljer sig flera intressanta lämningar under marken. Spår som tolkas som en stensatt yta med brunn, något som liknar ett hus, en kollapsad källarlokal och ansenliga murrester hittades. Det har alltså funnits betydligt fler byggnader och murverk runt borgen än vad som syns på platsen idag.

Planskiss över Biskopstuna med de olika byggnadsfaserna och detaljer som nämns i texten markerade. Redigerad skiss efter Loggert 1985.

Erik Dahlbergs avbildning av Tuna gård. Byggnaden med kupoltak i höger bildkant tros föreställa Biskopstuna.

I storpolitisk hetluft

Under slutet av 1400- och början av 1500-talet stod borgen i centrum för de politiska striderna mellan Sverige och Danmark eftersom ärkebiskoparna var lojala med den danske unionskungen. Det var en orolig tid och många upprorsrörelser startades mot unionen. Bland annat anföll riksföreståndare Sten Sture den äldre borgen runt midsommar år 1497. Borgen skövlades men brändes inte, vilket annars var vanligt. Den ansågs antagligen vara i så dugligt skick att den bevarades för framtida försvar. Sten Sture förlorade dock strax sin kamp och tvingades återlämna borgen till ärkebiskopen.

År 1522 var Biskopstuna i dansk ägo men efter Gustav Vasas segrar samma år lämnade de danska trupperna borgen för gott. Under Gustav Vasas tid hamnade borgen under kungamaktens kontroll. Gustav Vasa besökte själv borgen år 1545. I kartmaterial från 1550-talet står därför platsen benämnd som "Konungstunegård". En av Gustav Vasas söner, Johan III, donerade 1568 Tuna till

Claes Fleming och egendomen blev på så sätt adels gods. På 1600-talet byggdes en ny huvudbyggnad på Tuna. Tuna gård avbildades också, om än något romantiserat, av Erik Dahlberg i verket "Suecia antiqua et hodierna" under andra halvan av 1600-talet. Längst till höger i bildens mittlinje syns en byggnad med kupoltak och en staty på taket. Byggnaden står på Biskopstunas plats men är knappast en verklighetstrogen avbildning. Syftet med verket var till stor del att förhårliga bilden av riket för en internationell publik. Under samma period gjordes upprustningar av gården och borgen ska ha använts som rustkammare. Vid arbetet med gården kan material ifrån borgen ha använts vilket var ett vanligt förfarande, vid denna tid. Under följande århundraden fick den gamla biskopsborgen förfalla och på 1900-talet växte villasamhället Österskär upp på Tunas marker. Byggnadsrester från borgen återanvändes till andra byggnader. En av kolonnerna fick till exempel bli prydnad i Tuna säters trädgård.

Biskopstuna i Österåker. Idag är den täckt av ett skyddstak men ursprungligen var den betydligt högre med ett tak av tegel.

Trollkullen

Sedan borgen övergivits och blivit övervuxen har platsen fått flera berättelser knutna till sig. Kullen fungerade som en skräphög och användes bland annat som potatiskällare. Men i folkmun blev kullen en plats där trollen ruvade på sina skatter. Nattetid ska trollen ha lagt upp skatterna på krönet av kullen. Det finns till och med berättelser om hur det glimmat från platsen.

Kusken Törnros, som arbetade på Tuna gård, berättar att han varenda kväll såg ett litet ljus som lyste på toppen av kullen. Sägner sa att Biskop Trolle begravt en skatt där i. Kusken Törnros och en ladugårdskarl som också arbetade på gården ska ha försökt att få tag i skatten en kväll. De tryckte in ett långt stålrör i kullen som träffade någonting, men de fann ingen skatt. Idag vet vi att det måste varit borgresterna de träffat. Troligen finns en koppling mellan sägner om en trollskatt och biskop Trolles skatt. Ärkebiskopen Gustaf Trolle, som skulle bli en av de ansvariga

bakom Stockholms blodbad år 1520, kan mycket väl ha besökt borgen under tidigt 1500-tal, men någon skatt har ännu inte hittats.

På andra sidan av Tunafjärden, vid byn Näs i Österåker, hittades den 5 maj 1704 ändå en riktig skatt. Det är en av de största myntskatterna som påträffats i landet. Skatten vägde 4,3 kg och bestod av silvermynt från bl.a. Tyskland och England men också några tidiga Skandinaviska mynt präglade under tidigt 1000-tal då skatten förmodligen grävdes ner.

BISKOPSTUNA
I Österskärs villaområde,
Borgvägen/Allévägen.

Roslagsbanan
Station Tuna gård.

Karta över delar av Österskärs villaområde. © Österåkers kommun.

Obs!
Biskopstuna hålls låst. Nyckel finns att låna kostnadsfritt
på Åkersberga bibliotek, Information Österåker och på
Österåkers Hembygds- och fornminnesförening
tel. 08-540 679 80.

Nedan presenteras några olika sätt att arbeta pedagogiskt med Biskopstuna. Här ges konkreta förslag på övningar och tips på frågor att bearbeta innan, under och efter ett besök på platsen. I första hand riktar sig anvisningarna till arbete med skolelever, men liknande grepp kan förstås användas som underlag för andra målgrupper.

Att tänka på innan besöket

Ta reda på

1. *Var ligger borgen? (Visa gärna på en karta.)*
2. *Från vilken tid är den?*
3. *Hur såg landskapet runt borgen ut då?*
4. *Vad fanns det? (Material, redskap, kläder m.m.)*
5. *Vad fanns inte? (Plast, mobiltelefoner m.m.)*
6. *Vad är en borg?*
7. *Vad berättar föremålen för oss?*

Vad och varför?

Förbered barnen på vad ni kommer att göra och hur lång tid det kommer att ta.

Utrustning

Rätt utrustning är viktigt för en lyckad exkursion.

Informera

Ge både elever och föräldrar information om att ni ska besöka gravfältet i god tid.

Kläder

Anpassa klädsel efter årstiden.

Materiel

Glöm inte papper och penna för reflektioner eller uppgifter på plats.

Matsäck/frukt och sittdyna är trevligt att ha.

Att göra under besöket

1. Upptäck

Leta efter olika tillbyggnader och faser i borgens liv:

- Kan ni hitta var den gamla ingången har murats igen?
- Kan ni hitta och följa vallgraven runt borgen?
- Kan ni se var borgen har byggts till?
(T.ex. muren vid kastalen och intill.)
- Kan ni hitta märkena som stenhuggarna gjort i kalkstenen som ligger i vakthallen.

2. Undersök

Ge eleverna papper och penna och dela in dem i grupper, t.ex. fyra och fyra.

Låt dem undersöka följande:

- Vilka olika typer av byggnadsmaterial kan man se? (t.ex. gråsten, röd granit, tegel, kalkbruk).
- Hur stor är borgen?
(Stega - ett stort steg är lika med en meter ungefär.)
- Vilka olika byggnadselement kan du se?
(Trappor, fönster, dörrar, valv.)
- I det näst största rummet (nr. 2. på planritningen) finns en stor sten mitt i golvet. Ytterligare en stor sten ligger intill en av väggarna. Tror ni att golvet var annorlunda? Vilka spår efter det kan ni hitta?
- I det största rummet (kastalen) finns en samling stenar i mitten av golvet, vad kan de ha haft för funktion?
(Fundament för kolonnen.)

3. Återge

Samla sedan klassen och låt grupperna berätta för varandra vad de har sett.

4. Rekonstruera

Gör en rekonstruktionsteckning av hur borgen kan ha sett ut:

- Börja med att rita upp de murrester som syns idag (bortse från träväggarna och taket). Föreställ er sedan hur den kan ha sett ut. Fanns vägen här då? Hur var det med andra hus? Här är det förstås tillåtet att också använda sin fantasi. Teckningarna kan sedan utgöra grunden till en utställning om barnens tankar kring platsen.
- Material: Papper, penna, färgpennor.

(5. Fotografera)

Om eleverna har tillgång till kamera kan de även dokumentera besöket.

6. Diskutera

Frågor att diskutera under besöket:

- Vilka ljud och lukter tror ni man kunde uppleva här under tiden då borgen användes?
- Vad känns mest annorlunda med hur ni bor och hur det kan ha varit att bo så här lyxigt under medeltiden?
- Vilka för- och nackdelar finns det med dessa skillnader?
- Hur höll man värmen i borgen?
- Vad tror ni att de som bodde här under medeltiden skulle tycka var konstigt med hur vi bor idag?
- Kan ni komma på någonting farligt med att bo så här?
- Vilka sysslor kunde höra till livet i borgen?

Att göra efter besöket

Sammanfattning i klassrum

Gör en modell av borgen (se nedan).

Under medeltiden grundades de första "skolorna", katedralskolor, men det var mer som en prästutbildning och bara för de mest privilegierade.

- Vad gjorde alla andra barn?
- Hur lärde man sig saker förr?

Skriv en berättelse

Hur kunde det vara att vara barn under medeltiden? Skriv en berättelse om hur en dag kunde se ut för ett barn i Österåker för 700 år sedan.

Vernissage, bild och text

Sätt upp teckningarna som ni gjorde vid borgen och låt eleverna skriva egna texter till dem.

Modellbygge

Rekonstruera borgen som en modell: Vid ett besök på platsen kan grus, kvistar och småsten plockas med. Då kan också digitala fotografier tas som sedan kan skrivas ut i skolan och användas som grund för modellbygget.

Träskivan utgör bottenplattan för modellen.

Höjden som borgen byggts på och vallgraven intill formas enklast av hönsnät. För att ge stadga till hönsnätshöjden, knyckla ihop bollar av tidningspapper som kan packas tätt mellan hönsnätet och träskivan.

Riv sedan tidningspapper i remsor som doppas i tapetklister och täck hönsnätet. När klistret torkat kan hela höjden målas grön och pyntas för att likna platsen där borgen står.

Själva borgen görs enklast av grålera i vilken småsten kan tryckas in för att efterlikna de stenblock i muren som syns i borgruinen. Kom ihåg att göra öppningarna till borgen (fönster och dörren) innan leran torkar.

Av kvistar kan ni göra trädelar till borgen. Sedan kan borgen målas i önskade färger, exempel rödorange till eventuella tegelpannor som tak eller olika gråa till borgmuren.

Höjden pyntas efter eget behag med sten och andra inslag.

Material:

Träskiva, grålera, hönsnät, tidningspapper, kvistar, småsten, målarfärg, tapetklister.

Liten ordlista

Domkyrka	Domkyrkan är kyrkan i ett stift som en biskop är knuten till.
Järnåldern	Den förhistoriska perioden före medeltid. Mellan ca 500 f. Kr- 1100 e. Kr.
Kalksten	Bergart bildad av sediment med kalkinnehåll från bl.a. korall och snäckor. Vanligt byggmaterial.
Kastal	En rund eller fyrkantig tornliknande försvarsbyggnad.
Kolonn	En byggnadsdel, ofta cirkelrund och vertikal för att ge stöd åt något ovan, men också i dekorativt syfte.
Kryssvalv	Även "korsvalv". En byggnadsdetalj där två bågar korsar varandra och bildar ett fyrsidigt valv.
Landhöjning	Efter inlandsisens tillbakagång har landet höjt sig igen. Landhöjningen pågår fortfarande.
Medeltid	I Sverige brukar medeltiden räknas som perioden mellan ca 1100 - 1523 e. Kr.
Privet	En tidig form av enskilt dass.
Rustkammare	En kammare för att rusta sig. Ursprungligen ett vapenförråd.
Skottglugg	En öppning i murverk avsedd att avge skott ifrån.
Stenhuggarmärke	Signatur som används för att visa vilken stenhuggare eller verkstad stenen kommer ifrån.
Stockholms blodbad	Avrättningarna som skedde i Stockholm 7-9 november 1520 efter Kristian II:s kröning.
Vallgrav	Ett stort dike som grävs runt byggnader i försvarssyfte.
Ärkebiskop	Har högst rang bland biskopar och är kyrkans överhuvud.

Läs mer

Arkeologiska undersökningar vid Biskopstuna:

Boëthius, U. 1972. *Biskopstuna*. Arkeologisk rapport. Riksantikvarieämbetet.

Karlsson, P., Trinks, I. & Westberg, T. 2015. *Georadarundersökning vid Biskopstuna*. Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåkers socken, RAÄ Österåker 53:1. Rapport från Statens historiska museer, Arkeologiska uppdragsverksamheten (AU).

Westberg, T. & Strucke, U. 2014. *Schakt vid Biskopstuna*. Stockholms län, Uppland, Österåkers kommun, Österåkers socken, RAÄ Österåker 53:1. UV Rapport 2014:71. Riksantikvarieämbetet.

Historiska källor till Tuna:

Svenskt Diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbrev. SDHK-nr: 1798. Riksarkivet.

Riksarkivets digitala arkiv med information om årtal och personer i borgens historia:
<http://sok.riksarkivet.se>

Kusken Törnros berättelse finns nedtecknad i S.o.M. band 2, s 455. Nordiska museet.

Lundin, E. 2003. *Sverige i kartsquisser och texter från 1550-talet*. Riksarkivet. Stockholm.

Övrig litteratur:

Anund, J. & Qviström, L. 2012. *Det Medeltida Uppland*. Lund.

Balksten, K. & Mebus, U. 2012. *Bruk av ruiner. Kulturarv, konstruktion, kalkbruk och kalsonger*. Rapport Ruinprojektet – Statik, Mur, Komfort. Fornsalens förlag. Visby.

Danielsson, R. 2006. *Handbok i fornminnesvård*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Johansen, B. & Pettersson, I-M. 1993. Från borg till bunker. *Befästa anläggningar från förhistorisk och historisk tid*. Fornlämningar i Sverige 2. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

Lindström, J. & Hjort, S. 1998. Forntiden runt hörnet. En arkeologisk handledning för grundskolans lärare. Stockholms läns museum. Stockholm.

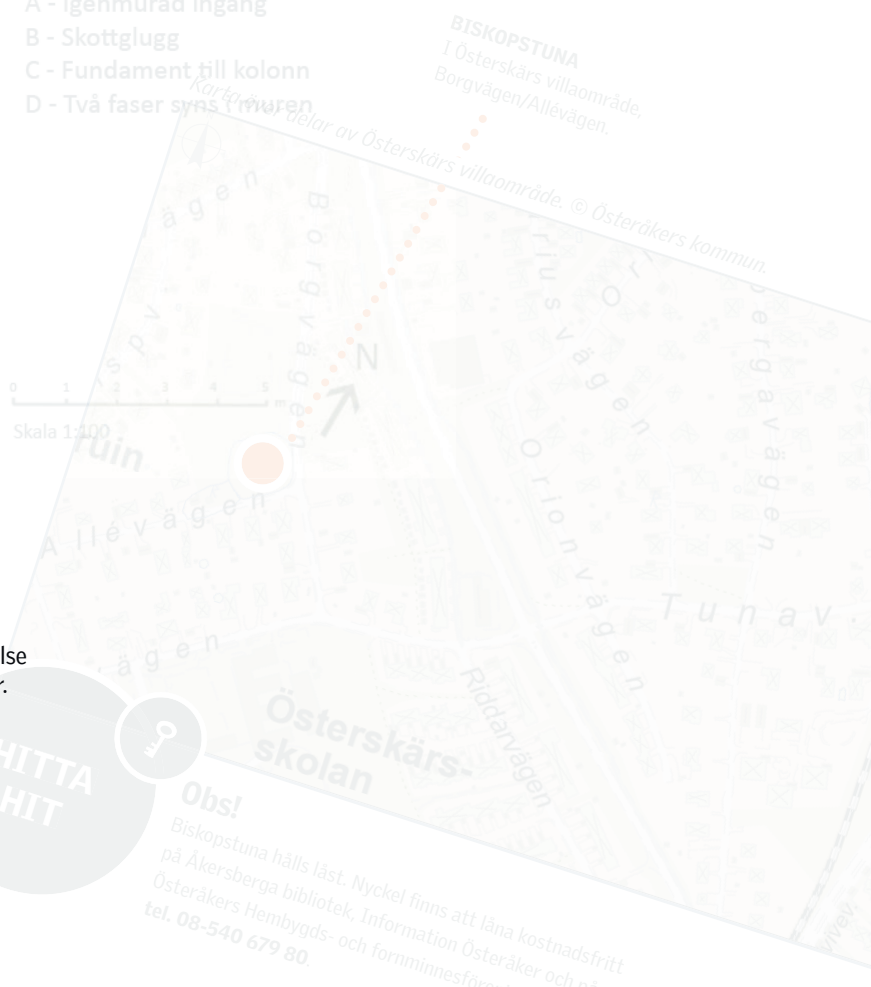
Loggert, H. 1985. Gå – cykla i Österåker. Kulturstigar. Häfte 1. Österåkers hembygds- och fornminnesförening.

Lovén, C. 1996. *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.

- Äldsta delen
- Första tillbyggnaden
- Andra tillbyggnaden
- Tredje tillbyggnaden

- A - Igenmurad ingång
- B - Skottglugg
- C - Fundament till kolonn
- D - Två faser syns i muren

Nyfiken på vårt utbud av skolprogram?

Stockholms läns museum erbjuder länets skolor ett stort programutbud med inriktning på arkeologi, konst, bebyggelse och slöjd. Ni behöver inte lägga ned tid och pengar på resor. Vi kommer gärna till er skola.

Har ni frågor eller idéer på samarbete? Hör av er till oss!

stockholmslansmuseum.se

HITTA
HIT

Obs!

Bispestuna hålls låst. Nyckel finns att låna kostnadsfritt på Åkersberga bibliotek, Information Österåker och på Österåkers Hembygds- och fornminnesförening.
tel. 08-540 679 80.